

Úroky z prodlení a náhrada nákladů řízení

Jestliže obecné soudy při rozhodování o úrocích z prodlení a o náhradě nákladů řízení nepřihlédly ke genezi sporu a jeho jednotlivým fázím a „tápání“ ohledně právní kvalifikace nároku přičetly výlučně stěžovatelům, postupovaly nepřiměřeně formalisticky, což vyústilo v popření práva stěžovatelky na úroky z prodlení a práva na náhradu nákladů řízení ve výši, která jí v souladu s touto právní úpravou náležela. Tím i k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 63/15, ze dne 14.3.2018)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti PharmDr. J.V., zastoupené JUDr. J.B., advokátem se sídlem B., proti části výroku I. a výroku II. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 428/2012-435 ze dne 4. prosince 2013 a rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2829/2014-477 ze dne 26. listopadu 2014, za účasti Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, a České republiky - Ministerstva životního prostředí, jednající prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, jako vedlejší účastnice, tak, že výrokem I. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 428/2012-435 ze dne 4. prosince 2013 v části týkající se úroků z prodlení, ve které bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, dále výrokem II. téhož rozsudku, jakož i rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2829/2014-477 ze dne 26. listopadu 2014 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a vlastnické právo podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato rozhodnutí se ve výše uvedeném rozsahu ruší.

Z odůvodnění:

I.

1. Ústavní stížností, podanou podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, usilovala stěžovatelka spolu se svým manželem Ing. L.V. jako druhým stěžovatelem o zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi bylo zasaženo do jejich ústavně zaručených práv, zakotvených v čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), a rovněž jimi měl být porušen čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. V průběhu řízení o ústavní stížnosti stěžovatel Ing. L.V. zemřel (dne 31. října 2015). Ústavní soud vyčkal skončení dědického řízení, načež dne 26. dubna 2016 přijal pod sp. zn. IV. ÚS 63/15 usnesení, kterým rozhodl, že namísto zemřelého stěžovatele bude dále v řízení o ústavní stížnosti pokračováno s jeho procesní nástupkyní, kterou se stala stěžovatelka.

3. K věci samé Ústavní soud z přiloženého spisového materiálu zjistil, že napadená rozhodnutí byla vydána v řízení o žalobě stěžovatelů proti žalovanému Výzkumnému ústavu geologického inženýrství, státní podnik v likvidaci (dále jen "VÚGI"), a České republice - Ministerstvu hospodářství (později jako žalovaná figuruje Česká republika - Ministerstvo životního prostředí), jejímž prostřednictvím se domáhali zaplacení částky 2 391 493 Kč s příslušenstvím. Žalovaná suma se skládala jednak z bezdůvodného obohacení představovaného kupní cenou ve výši 1 419 700 Kč, kterou stěžovatelé

uhradili VÚGI dle kupní smlouvy uzavřené mezi účastníky dne 26. března 1991, a jednak z náhrady nákladů (škody) vynaložených na rekonstrukci zakoupených nemovitostí ve výši 971 793 Kč. Stěžovatelé v žalobě tvrdili, že stát, resp. VÚGI jim prodal majetek, jehož nebyl vlastníkem, a proto kupní smlouva je neplatná. Jak se totiž ukázalo, stát nabyl dotčené nemovitosti na základě pravomocných trestních rozsudků z roku 1953, jimiž bylo rozhodnuto o propadnutí jmění M.P.. Uvedená trestní rozhodnutí byla sice po provedené obnově řízení již ke dni 23. března 1970 v celém rozsahu zrušena, tj. rovněž ve výroku, který se týkal propadnutí majetku, nicméně jejich důsledky nebyly ze strany příslušných státních orgánů odstraněny. S ohledem na tyto skutečnosti stěžovatelé poté, co pan P. své vlastnické právo k nemovitostem vůči nim uplatnil v žalobě na vyklizení nemovitostí, přistoupili k uzavření smíru (v právní moci dne 12. března 1993) a nemovitosti mu vydali.

4. Shora popsany žalobní nárok stěžovatelů byl obecnými soudy posuzován opakovaně. Prvně Městský soud v Brně (dále též "městský soud") rozsudkem č. j. 54 C 103/96-152 ze dne 27. března 2001 žalobu stěžovatelů zamítl. Jeho rozhodnutí bylo ovšem usnesením Krajského soudu v Brně (dále též "krajský soud") č. j. 44 Co 54/2002-178 ze dne 30. dubna 2002 z procesních důvodů zrušeno. V další fázi vzali stěžovatelé částečně žalobu zpět (o částku 971 793 Kč a v části příslušenství), načež městský soud rozsudkem č. j. 54 C 103/96-212 ze dne 4. června 2004 v tomto rozsahu řízení zastavil a ve zbývající části žalobu zamítl. S odkazem na § 19 zákona č. [427/1990](#) Sb., o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby, ve znění pozdějších předpisů, dovedil, že nárok vznesený stěžovateli by měl být v případě jeho oprávněnosti uspokojen z prostředků České republiky, jež zůstala jediným účastníkem řízení, neboť původní první žalovaný - VÚGI zanikl v průběhu řízení (ke dni 30. prosince 1998) bez právních nástupců. Ve věci samé pak měl soud za to, že Česká republika se na úkor stěžovatelů bezdůvodně neobohatila, neboť přijala plnění (kupní cenu) na základě platného právního titulu. Pokud stěžovatelé předmětné nemovitosti následně dobrovolně vydali, jednalo se dle soudu výlučně o jejich svobodné rozhodnutí.

5. K odvolání stěžovatelů krajský soud rozsudkem č. j. 44 Co 282/2004-228 ze dne 16. července 2007 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že zastavil řízení ve vztahu mezi stěžovateli a VÚGI, jinak ho v meritu potvrdil. V odůvodnění výslovně zdůraznil, že podle § 457 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013, je pasivně legitimován k vrácení poskytnutého plnění účastník smlouvy, tj. VÚGI, nikoliv stát, který neodpovídá současně ani za závazky státního podniku. Krajský soud dále odmítl možnost přiznat stěžovatelům plnění z titulu náhrady škody podle zákona č. [58/1969](#) Sb. s tvrzením, že souhlas zakladatele státního podniku s převodem majetku není úředním postupem při výkonu moci.

6. Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud usnesením č. j. 28 Cdo 966/2008-315 ze dne 1. července 2008 odmítl pro nepřipustnost.

7. Obě výše zmíněná rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu byla zrušena nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2443/08 ze dne 29. prosince 2009. Ústavní soud v něm poukázal na ryze soukromoprávní charakter vztahu mezi stěžovateli a státem s tím, že bylo na obecných soudech, aby - v duchu zásady iura novit curia - posoudily uplatněný nárok v souladu s aplikovatelnými právními předpisy. Ústavní soud také apeloval na obecné soudy, aby neztrácely při svém postupu ze zřetele, že se posuzovaný případ v základu týká velmi citlivé otázky nápravy křivd minulosti a současně i na nutnost ocenit vstřícný, slušný a odpovědný postoj stěžovatelů, kteří dobrovolně vydali nemovitost, kterou získali do svého vlastnictví, původním vlastníkům a že kupní cenu, jejíž navrácení od státu nyní požadují, od nich přijal státní podnik VÚGI.

8. Po novém projednání věci krajský soud rozsudkem č. j. 44 Co 282/2004-348 ze dne 21. září 2011 rozhodl opětovně tak, že rozsudek městského soudu ze dne 4. června 2004 v části zamítající žalobu

stěžovatelů vůči státu potvrdil. K dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud rozsudkem č. j. 28 Cdo 567/2012-370 ze dne 17. září 2012 jeho rozhodnutí zrušil.

9. Krajský soud následně vydal napadený rozsudek č. j. 44 Co 428/2012-435 ze dne 4. prosince 2013, v němž změnil rozhodnutí soudu prvního stupně a žalované České republice - Ministerstvu životního prostředí (dále jen "vedlejší účastnice") uložil povinnost zaplatit stěžovatelům k ruce společné a nerozdílné 1 419 700 Kč s úrokem z prodlení od 23. září 2011 do 31. prosince 2011 ve výši 7,75 % a dále od 1. ledna 2012 do zaplacení ve výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro 1. den každého kalendářního pololetí, v němž trvá prodlení dlužníka, zvýšené o sedm procentních bodů, a to ve lhůtě do 3 dnů od právní moci tohoto rozsudku. V rozsahu 16 % úroku za dobu od 1. listopadu 1997 do 22. září 2011 a v rozsahu 8,25 % úroku za dobu od 23. září 2011 do 31. prosince 2011 a v rozsahu rozdílu mezi úrokem přiznaným a 16 % úrokem za dobu od 1. ledna 2012 do zaplacení byl zamítavý rozsudek městského soudu potvrzen (výrok I.). Ve výroku II. odvolací soud uložil vedlejší účastnici povinnost nahradit stěžovatelům náklady řízení před soudy všech stupňů ve výši 154 106,50 Kč.

10. Krajský soud se přiklonil k závěru, že kupní smlouva ze dne 26. března 1991 je neplatná, neboť ke dni, kdy došlo mezi VÚGI a stěžovateli k jejímu uzavření, byl vlastníkem převáděného majetku M. P. Bylo tak zcela zřejmé, že po vydání předmětných nemovitostí do jeho rukou stěžovatelům vznikla vůči VÚGI pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení dle § 457 občanského zákoníku. Tyto skutečnosti nebyly dle odvolacího soudu ovšem z nepochopitelných důvodů zohledněny při privatizaci státního podniku VÚGI, v důsledku čehož VÚGI (toho času v likvidaci) po podání žaloby stěžovatelů nedisponoval žádnými finančními prostředky na uspokojení jejich nároku. Odvolací soud proto dovodil odpovědnost jeho zakladatele (resp. státu po zániku Ministerstva hospodářství) za škodu vzniklou stěžovatelům následkem porušení ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. [92/1991](#) Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů, a § 415 občanského zákoníku, a to podle § 420 odst. 2 občanského zákoníku, přičemž za škodný následek považoval v tomto případě ztrátu pohledávky proti státnímu podniku z titulu bezdůvodného obohacení - vzájemného vrácení plnění z neplatné smlouvy podle § 457 občanského zákoníku.

11. Co se týče úroků z prodlení, odvolací soud vycházel z ustanovení § 563 občanského zákoníku, dle něhož splatnost nároku nastává k výzvě věřitele dlužníku. Tato výzva může být učiněna i procesním úkonem (žalobou, změnou žaloby), avšak musí být perfektní, tedy musí být zřejmé, jaké částky a z jakého titulu (skutková určitost) se věřitel domáhá. Odvolací soud vyslovil názor, že danému požadavku vyhovuje až podání stěžovatelů ze dne 14. září 2011 (do té doby se jednalo pouze o neurčitá a více méně pouze úvahová podání), které bylo vedlejší účastnici doručeno (předáno) u soudního jednání dne 21. září 2011. Následující den měla vedlejší účastnice povinnost plnit, v prodlení je tedy od 23. září 2011.

12. Výrok o náhradě nákladů řízení krajský soud opřel o ustanovení § 142 odst. 1 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění rozhodném (dále jen "o. s. ř."), ve spojení s ustanovením § 224 odst. 2 o. s. ř., s dovětkem, že stěžovatelům přísluší náhrada účelně vynaložených nákladů potřebných k uplatnění práva. Za takové považoval náklady, které byly vynaloženy v době, kdy se do řízení dostal nárok stěžovatelů na náhradu škody v důsledku pochybení v procesu privatizace. K tomu podle krajského soudu došlo až podáním ústavní stížnosti, kde se úvaha o této možnosti poprvé objevuje v konkrétnější podobě. Odvolací soud proto přiznal stěžovatelům náhradu nákladů právního zastoupení celkem za 7 úkonů právní služby, počínaje podáním ze dne 9. září 2011.

13. Rozhodnutí krajského soudu co do úroků z prodlení a nákladů řízení napadli stěžovatelé dovoláním, které Nejvyšší soud rozsudkem č. j. 25 Cdo 2829/2014-477 ze dne 26. listopadu 2014 zamítl. Ve svém rozhodnutí konstatoval, že odvolací soud nepochybil, pokud považoval za výzvu k

plnění nikoli původní žalobu, jestliže se tato vztahovala k jiným skutkovým okolnostem, než z jakých nakonec byla povinnost vedlejší účastníci k náhradě škody dovozena. Racionální základ podle Nejvyššího soudu nepostrádalo ani odůvodnění výroku o náhradě nákladů řízení, jelikož zohledňuje celý průběh soudního sporu. Až rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2443/08 ze dne 29. prosince 2009 "navedlo" stěžovatele po právní stránce předmětný spor jiným (relevantním) způsobem, a tím i doplnit skutková tvrzení. Z tohoto hlediska se dovolacímu soudu jevílo spravedlivým, aby procesní úkony stěžovatelů, které zavedly řízení nesprávným směrem a způsobily jeho prodloužení, byly hodnoceny jako neúčelné.

14. Stěžovatelé se s takovým posouzením věci neztotožnili. V ústavní stížnosti uvedli, že právní názory odvolacího soudu, jakož i dovolacího soudu jsou výrazem libovůle, neboť nerespektují stěžovateli evidentně splněnou povinnost tvrzení a důkazní, což bylo doloženo úspěchem jejich žaloby. Obecné soudy ve své argumentaci nepřipustně zaměňují skutková tvrzení a důkazy s právní kvalifikací, resp. s vývojem právního náhledu na věc. Ve vztahu k úrokům z prodlení stěžovatelé zdůraznili, že žalovaná strana měla dostatek včasných informací, aby si případ řádně vyhodnotila a zajistila nárokované plnění v rámci privatizace. O tom svědčí k žalobě přiložená korespondence stěžovatelů se státním podnikem VÚGI, jeho likvidátorem a v neposlední řadě i zakladatelem - Ministerstvem pro hospodářskou politiku a rozvoj, v níž tito byli vyrozuměni o okolnostech vydání nemovitostí ze strany stěžovatelů. Pokud obecné soudy při rozhodování o úrocích z prodlení nezohlednily dané předžalobní výzvy, jednaly dle stěžovatelů excesivně, v rozporu se zákonem a ustálenou judikaturou, současně také popřely "předvídatelnost práva v samých základech".

15. Stěžovatelé dále rozporovali závěry obecných soudů vážící se k účelnosti nákladů vynaložených na právní pomoc. Upozornili na složitost sporu, který lze hodnotit jako případ atypický, v jehož průběhu docházelo k názorovému posunu v právní kvalifikaci nároku i ze strany soudů. Dle přesvědčení stěžovatelů jejich právní zástupce přispěl svými právními stanovisky ke spravedlivému řešení věci, a proto není rozumného důvodu, aby jim nebyla přiznána náhrada nákladů právního zastoupení za úkony, které byly pro rozhodnutí věci nezbytné, jakými jsou převzetí a příprava žaloby, sepsání žaloby, účast u jednání či podání řádných a mimořádných opravných prostředků. Namítali rovněž, že soud je oprávněn účelnost zkoumat toliko u jednotlivých právních úkonů, a nikoli paušálně odepřít účastníkům náhradu nákladů v návaznosti na změnu právní kvalifikace nároku, k níž přistoupili v rámci své obrany. Zpochybňování neúčelnosti (správně patrně: účelnosti) právních úkonů jejich právního zástupce postrádá dle stěžovatelů racionální základ, neboť předložená žaloba obsahovala všechna relevantní skutková tvrzení a nabízela dostatečné množství důkazů. Obecným soudům tak nic nebránilo v tom, aby jim - v souladu se zásadou *iura novit curia* - poskytl účinnou a rychlou právní ochranu, přičemž nebyly odkázány na právní názory jejich advokáta. Stěžovatelé uzavřeli, že odvolací i dovolací soud porušily požadavek předvídatelnosti soudního rozhodování, tedy právo legitimního očekávání ve smyslu čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, a rozhodly též v rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. Nepřiznání uplatněných úroků z prodlení stěžovatelé považovali za porušení práva garantovaného čl. 11 Listiny.

II.

16. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníci řízení, aby se vyjádřili k obsahu ústavní stížnosti.

17. Nejvyšší soud ve svém podání odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí ze dne 26. listopadu 2014, přičemž dodal, že ústavní stížnost je jen pokračováním polemiky stěžovatelů se závěry odvolacího a dovolacího soudu, a to nikoli ve věci samé, nýbrž jen v akcesorických výrocích o příslušenství pohledávky a nákladech řízení, které vycházejí z interpretace podústavního práva, do níž Ústavní soud zásadně nezasahuje. Výhrady stěžovatelů jsou založeny na přesvědčení, že již

původní žalobou uplatňovali důvodný nárok a že následné změny jsou jen změnami právního posouzení, které žalobce nemusí uvádět a jímž soudy nejsou vázány. Nejvyšší soud poznamenal, že soudy naproti tomu vycházely ze skutečnosti, že v původní žalobě byl uplatněn jiný nárok, a teprve po doplnění nových, odlišných skutkových tvrzení došlo ke změně žaloby, jíž byl teprve uplatněn důvodný nárok. Nejvyšší soud dále oponoval výtce stěžovatelů, že se obecné soudy nevyporádaly s jejich námitkami. Měl za to, že se v odůvodnění svého rozsudku ke všem relevantním dovolacím námitkám vyjádřil dostatečně. Odmítl také, že by jeho závěry byly v rozporu s judikaturou citovanou stěžovateli, jíž označil za nepřiléhavou. Nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2388/10 a II. ÚS 2751/11, na něž poukazovali stěžovatelé, se zabývaly přiznáním odměny ustanovenému zástupci, tedy problematikou ve své podstatě odlišnou od rozhodování o náhradě nákladů řízení účastníků řízení podle § 142 a násl. o. s. ř. Nejvyšší soud nakonec vyslovil názor, že k porušení ústavních práv stěžovatelů v daném případě nedošlo, pročež navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, event. zamítnuta.

18. Vedlejší účastnice, jednající prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, zaslala Ústavnímu soudu obsáhlé vyjádření, v jehož úvodu dala zřetelně najevo svůj nesouhlas s právním posouzením věci po meritorní stránce. Připomněla, že stěžovatelé od počátku řízení předkládali skutková tvrzení a důkazy týkající se jednak bezdůvodného obohacení ze smlouvy neplatné a jednak pochybení zakladatele státního podniku při schvalování převodu majetku (údajný nesprávný úřední postup). Na tomto základě obecné soudy shledaly nárok stěžovatelů opakovaně nedůvodným. Až Ústavní soud, veden zjevnou snahou vyhovět stěžovatelům, a v rozporu s tím, co vlivem procesní aktivity stěžovatelů projednávaly obecné soudy, celou záležitost zpětně znovu otevřel s nekonkrétním stanoviskem naznačujícím, že sice stěžovatelé uplatnili nevhodné prostředky k prosazení tvrzeného práva, nicméně není vyloučeno, že jiným, stěžovateli neuplatněným způsobem, by bylo možno záležitost posuzovat znovu. Jinak řečeno, Ústavní soud posunul případ z roviny právní do roviny "morální". Odvolací soud v rozhodnutí ze dne 4. prosince 2013 následně vyvodil odpovědnost zakladatele státního podniku, tj. vedlejší účastnice, za škodu vzniklou stěžovatelům v důsledku porušení ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. [92/1991](#) Sb. Uvedenou konstrukci vedlejší účastnice označila za chatrnou a účelovou, postrádající oporu jak v zákonné úpravě, tak i v judikatuře. Jednalo se navíc o nový nárok na náhradu škody, který do té doby nebyl uplatňován, a jeho přiznání bylo tak v rozporu s procesními předpisy, na nichž je postaveno odvolací řízení. Popsané skutečnosti by přitom dle mínění vedlejší účastnice měly být zohledněny při hodnocení opodstatněnosti ústavní stížnosti směřující do rozhodnutí obecných soudů o úrocích z prodlení a nákladech řízení. K samotnému předmětu ústavní stížnosti vedlejší účastnice konstatovala, že obecné soudy se danými otázkami náležitě a podrobně zabývaly, své závěry logicky a srozumitelně zdůvodnily, přičemž přihlédly k celému průběhu řízení, ke všem okolnostem věci, rovněž se vypořádaly i se všemi námitkami, které stěžovatelé ve svých podáních vznášeli. Ústavně zaručená práva stěžovatelů soudními rozhodnutími, v jejich napadené části týkající se úroků z prodlení a nákladů řízení, tedy porušena nebyla. Jak vedlejší účastnice podotkla, strana žalující ani dost dobře nemohla předvídat a "legitimně očekávat" plnou náhradu nákladů řízení. Nelze totiž pominout, že stěžovatelé vzali žalobu částečně zpět a v tomto rozsahu byli ve sporu neúspěšní. Dle výpočtu vedlejší účastnice, zahrnujícího i příslušenství pohledávky, byli stěžovatelé dokonce převážně neúspěšní, přesto jim byly přiznány nemalé náklady řízení.

19. Stěžovatelé, resp. již jen stěžovatelka reagovala na vyjádření účastníků replikou, v níž setrvala na své argumentaci prezentované v ústavní stížnosti. Nad rámec dříve uplatněných námitek stěžovatelka doplnila, že přiznání úroku z prodlení, jakož i nároku na náhradu nákladů řízení, lze chápat rovněž jako kompenzaci imateriální újmy, jež stěžovatelce vznikla v důsledku nepřiměřené délky soudního řízení, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že stěžovatelé vydáním nemovitosti přispěli ke zmírnění minulé krivdy, přičemž po státu nepožadovali nic jiného, než navrácení kupní ceny za nemovitost, jejíž vlastnictví v důsledku toho pozbyli. Stěžovatelka se dále ohradila proti

úvaze vedlejší účastnice o nahrazení práva morálkou, kterou, s poukazem na v preambuli Ústavy deklarovaný princip dobrovolnosti naplňování práva a úcty k právům jiných, označila za nemístnou. Vedlejší účastnice tak "troufale zpochybňuje" i pro ni závazný právní názor vyslovený v nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2443/08 ze dne 29. prosince 2009.

III.

20. Ústavní soud nejprve zvážil, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti. Při té příležitosti si ověřil, že ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a řádně vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje, ústavní stížnost je proto přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

21. Ústavní soud následně přezkoumal obsah napadených rozhodnutí i příslušného spisového materiálu, přičemž dospěl k závěru, že návrh je důvodný.

22. Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, čl. 90 Ústavy). Jeho úkolem není skutkově a právně objasňovat věci patřící do pravomoci obecných soudů. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy).

23. Z řečeného vyplývá, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy. Výjimku z této zásady tvoří případy, kdy interpretace podústavního práva, již obecné soudy zvolily, založila porušení některého základního práva stěžovatele, případně ve střetu dvou výkladových alternativ byl pominut možný výklad jiný, ústavně konformní, anebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné kogentní normy nebo zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jež je v soudní praxi respektován, a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli, resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz teze "přepjatého formalizmu").

24. Výše naznačená východiska jsou významná pro hodnocení postupu a rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci, jimž stěžovatelka vytýká nesprávné zhodnocení naplnění podmínek pro nepřiznání úroků z prodlení a náhrady nákladů řízení, v obou případech za dobu předcházející podání stěžovatelů ze dne 9. září 2011, resp. ze dne 14. září 2011.

25. Co se týče úroku z prodlení, dle § 563 občanského zákoníku, ve znění účinném ke dni podání žaloby stěžovatelů, platilo, že: "Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán." Obecné soudy dovodily, že pro vznik nároku na úrok z prodlení bylo rozhodné, kdy byla dlužníkovi doručena výzva k plnění (žaloba), z níž bylo zřejmé, jaké částky a z jakého titulu se věřitel domáhá. Jelikož stěžovatelé tvrdí, že stát by měl plnit z titulu nesprávného postupu při privatizaci VÚGI, uplatnili až v podání ze dne 14. září 2011, které bylo vedlejší účastnici doručeno dne 21. září 2011, náleží jim dle obecných soudů úrok z prodlení až od tohoto data.

26. Stěžovatelka nerozporovala názor obecných soudů, že nárok na úrok z prodlení je nutno odvozovat od doručení výzvy k plnění, nicméně nesouhlasila s jejich závěrem, kdy daný okamžik nastal. Dle přesvědčení Ústavního soudu obecné soudy při posuzování předmětné otázky skutečně pochybily, neboť vycházely z ryze formálních hledisek a dostatečně nepřihlédly ke všem okolnostem vzniku sporu, resp. k jeho vývoji a dobovému kontextu.

27. V první řadě je nutno podotknout, že v době vzniku sporu, tzn. v první polovině devadesátých let dvacátého století, docházelo v České republice k transformaci ekonomického i právního prostředí, což přinášelo značnou míru nejistoty, pokud se jednalo o uplatňování právních nároků s tímto procesem spojených. V případě stěžovatelů se nadto jednalo o situaci z hlediska právního i skutkového atypickou, a tedy co do nalezení adekvátního řešení složitou. O tom svědčí i průběh samotného soudního sporu, který trval téměř dvacet let, a v jehož rámci docházelo k průběžnému vývoji i změnám právního náhledu na věc. Pro ilustraci je možno připomenout, že v počáteční fázi řízení stále existoval VÚGI, který nárok stěžovatelů na vydání žalované částky z titulu bezdůvodného obohacení výslovně uznával a prostřednictvím svého likvidátora činil (byť nakonec neúspěšně) kroky pro získání majetku, z něžž by bylo možno jejich pohledávku uspokojit (viz jeho vyjádření k žalobě ze dne 4. listopadu 1997 založené na č. l. 56 spisu, své stanovisko opakoval ještě u jednání před soudem dne 24. března 1998). V danou chvíli bylo možno po stěžovatelích jen obtížně požadovat, aby předvídali, jakým způsobem bude spor pokračovat. Dále např. otázka platnosti kupní smlouvy uzavřené mezi VÚGI a stěžovateli, jež byla rozhodná pro posouzení, zda došlo na straně VÚGI k bezdůvodnému obohacení, byla rozsudkem městského soudu č. j. 54 C 103/96-212 ze dne 4. června 2004 řešena ve prospěch platnosti smlouvy, kterýžto závěr byl výslovně korigován až v napadeném rozsudku krajského soudu č. j. 44 Co 428/2012-435 ze dne 4. prosince 2013 v tom smyslu, že se jednalo o smlouvu neplatnou. Ostatně ani sám Ústavní soud ve zrušujícím nálezu sp. zn. I. ÚS 2443/08 nepodal jednoznačný výklad dotčené problematiky, nýbrž toliko naznačil několik možných variant řešení. Za těchto okolností se požadavek, aby stěžovatelé byli již v roce 1995 schopni v žalobě exaktně specifikovat nárok, o jehož povaze vedly obecné soudy řízení ještě v roce 2013, jeví Ústavnímu soudu jako formalistický a nepřiměřeně přísný.

28. Za další nelze pominout, že to byl stát, resp. jeho orgány a jím ovládané subjekty, kdo měl po celou dobu nad všemi rozhodnými okolnostmi kontrolu, když nejprve uzavřel se stěžovateli kupní smlouvu ohledně majetku, který mu nepatřil, a následně si v důsledku dalších navazujících úkonů prostředky, které obdržel od stěžovatelů na úhradu kupní ceny, ponechal. Ačkoliv byl z žaloby stěžovatelů celý problém jednoznačně seznatelný, stát se k němu postavil zcela pasivně a po celou dobu neučinil žádný krok, aby tento nespravedlivý následek odčinil.

29. I z těchto důvodů by nebylo správné, pokud by právní složitost sporu byla přičtena k tíži stěžovatelů, resp. stěžovatelky jakožto věřitele a nikoliv k tíži státu, jež spor vyvolal.

30. Co se týče druhého okruhu stížnostních námitek, Ústavní soud dává ve své judikatuře opakovaně najevo, že při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k meritu řízení před obecnými soudy jednoznačně podružné, postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně. Například pokud zjistí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 351/05 ze dne 3. května 2006 (N 94/41 SbNU 253) či nálezy sp. zn. I. ÚS 1441/11 ze dne 22. září 2011 (N 168/62 SbNU 481), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

31. Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci, vyjádřená v § 142 odst. 1 o. s. ř. V této zásadě se promítá myšlenka, že ten, kdo důvodně bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, by měl mít právo na náhradu nákladů, jež při této procesní činnosti vynaložil, proti účastníku, jež do jeho právní sféry bezdůvodně zasahoval. Bylo by totiž v rozporu s ochrannou funkcí civilního procesního práva, pokud by civilní proces neumožňoval odstranit zmenšení majetkové sféry účastníka způsobené jenom tím, že byl nucen hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 292/07 ze dne 9. června 2009 (N 133/53 SbNU 669)].

32. Pokud jde o rozsah náhrady nákladů, ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. obsahuje pravidlo, dle něž jsou hrazeny toliko náklady "potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva". Zákon tímto způsobem zakotvuje institut účelnosti vynaložených nákladů, jenž slouží jako formální záštita před zneužitím práva na náhradu nákladů vzniklých v průběhu soudního řízení [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1942/12 ze dne 26. listopadu 2013 (N 198/71 SbNU 353)]. Z hlediska nákladů vynaložených na právní zastoupení je tedy nutno zkoumat jednak samotnou nezbytnost právního zastoupení [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. října 2008 (N 167/51 SbNU 65), sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. prosince 2014 (N 229/75 SbNU 557), sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. února 2015 (N 36/76 SbNU 503) či sp. zn. I. ÚS 3916/14 ze dne 12. dubna 2016 (N 62/81 SbNU 81)], a jednak účelnost jednotlivých úkonů právní služby [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 736/12 ze dne 2. října 2013 (N 171/71 SbNU 35)]. Ústavní soud v této spojitosti ovšem zdůrazňuje, že primárně se stále uplatní zásada, podle níž úspěšný účastník řízení má právo na náhradu nákladů vynaložených na právní pomoc, a naopak nepřiznání těchto nákladů z důvodu neúčelnosti představuje výjimku, jíž je nutno interpretovat restriktivně a aplikovat ji pouze tam, kde jednání účastníka řízení nabývá charakteru zneužití práva. Opačný postup by totiž odporoval shora zmíněné ochranné funkci civilního procesu, dle níž by náklady spojené s hájením práva měl zásadně nést ten, kdo takovou nutnost vyvolal. Z výjimečné povahy postupu, spočívajícího v nepřiznání náhrady nákladů řízení pro jejich neúčelnost, dále vyplývá, že přistoupí-li soud k takovému řešení, je povinen své závěry pečlivě odůvodnit.

33. V nyní projednávané věci obecné soudy založily nepřiznání náhrady nákladů právního zastoupení na argumentu, že stěžovatelé, resp. jejich právní zástupce, po podstatnou část řízení (do roku 2011) neuváděli, že škoda vznikla nesprávným postupem státu v procesu privatizace. Teprve poté, co stěžovatelé v reakci na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2443/08 ze dne 29. prosince 2009 svá skutková tvrzení doplnili, bylo možno jejich žalobě vyhovět. Předchozí postup stěžovatelů hodnotily obecné soudy tak, že "zavedli řízení nesprávným směrem" a bylo by tedy nespravedlivé jej považovat za účelný.

34. Ústavní soud zastává názor, že výklad provedený obecnými soudy nesplňuje výše popsaná kritéria, za nichž by bylo možno náklady na právní zastoupení označit za neúčelně vynaložené, a to jednak z důvodu nepřiměřeně paušalizujícího hodnocení, jež zcela pomíjí genezi sporu a jeho jednotlivé fáze (např. počáteční fázi, v níž jako žalovaný figuroval VÚGI, jenž nárok uznával), a především proto, že, jak je patrné z úvah uvedených v bodech 28 a 29 tohoto nálezu, "tápání" ohledně právní kvalifikace nároku nelze v žádném případě přičítat výlučně stěžovatelům a již vůbec nelze z jejich strany hovořit o zneužívání práva.

35. Ústavnímu soudu nezbývá než konstatovat, že obecné soudy relevantní právní úpravu interpretovaly nepřiměřeně formalisticky, což vyústilo v popření práva stěžovatelky na úroky z prodlení a práva na náhradu nákladů řízení ve výši, která jí v souladu s touto právní úpravou náležela. Ústavní soud má za to, že se jednalo o zásah natolik závažný, že konstituoval porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

36. Ústavní soud proto postupem dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a výrok I. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 428/2012-435 ze dne 4. prosince 2013 v části týkající se úroků z prodlení, ve které bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, dále výrok II. téhož rozsudku, jakož i rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2829/2014-477 ze dne 26. listopadu 2014 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

Další články:

- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)